מסורת הש"ס

א) לקמן דף קו., ב) לקמן דף לג:, ג) רש"ל, ד) [מיותר. רש"ש], ה) פ"ח רש"ל, ו) כפ"ח: לא, ז) [וע"ע תוס' זבחים לג. ד"ה כמלאכה], ח) ועי' תוס' ב"ב פא. ד"ה ולינעים וכו' ולומר ד"י דהכם לא קפיד אלא אלשון ועוד יעי' וקל"ע.

תורה אור השלם

ו ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת ממצות יי' אשר לא תעשינה ואשם: ויקרא ד כז

הגהות הב"ח

(א) גמ' מ"ט ידו לא נייח גופו נייח א"ל ר' חייא:

גליון הש"ס

גמ' וצידת נחש. עיין סנהדרין דף קא ע"א ברש"י ד"ה ולוחשין ובנמר שם: רש"י ד"ה פטורי דאתי וכו' כגון עקירות. עיין שבועות דף יד ע"ב תוס' ד"ה אלעשי קמייתא: תוס' ד"ה בבא דרישא וכו'. מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא. עי' טורי אבן בחגיגה מגילה דף יג ע"א בד"ה אין מוסרין: תוס' ד"ה הצד נחש וכו' וליה לא ס"ל כר"ש. עיין סנהדרין דף פד ע"ב תוס' ד"ה מאן שמעת ליה:

לעזי רש"י

קויסטור"א [קויטור"א]. מוגלה, נזל מוגלתי.

רבינו חננאל

ד' פטורי דרישא דלית בהן מעשה כלל, דפטור ומותר נינהו, לא חשיב להן, לפיכך לא קשיא לי. ושמואל נמי דאמר כל פטורי דשבת פטור אבל אסיר לבר מהני תלת צידת צבי וצידת נחש ומפיס מורסא דפטור ומותר, לא אמר אלא במידי דאית בהו מעשה וליתא מלאכה גמורה, אבל כי הני ד[ל]ית בהו [מעשה] כלל לא אמר. מכל מקום י"ב הוין. פי' בבא (ודישא) [דרישא] קתני פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית העני חייב בעה"ב פטור, כי נמצא שעקר מרשות הרבים והכניס והניח ברה"י לפיכך חייב חטאת. אבל בעה"ב שלא עקר כלל וגם לא הניח אלא העני הוא בא והניח לתוך ידו של בעה"ב פטור ומותר, דהא בעה"ב לא עשה מעשה כלל, הנה שתים אחת לחייב ואחת לפטור. או שנטל העני בתוך ידו של בעה"ב והוציא עני חייב ש[נ]מצא כי עקר מרה"י והניח לרה"ר אבל בעה"ב שלא עקר ולא הניח פטור ומותר, הנה העני עוד חייב ובעה"ב פטור, נמצאו שתים אחרות. וכן כיוצא בבא שניה בעה"ב חייב שתים והעני פטור בשתיהן, נמצא בהני תרתי בבי ח', ד' מנהון חייבי חטאת וד' מנהון פטורין (ותרין) [ומותרין] לגמרי דהא לית בהו מעשה כלל, וכיון דלית בהו מעשה בהני ד' לפיכך לא חשיב להו האי תנא. ובבא תליתאה פשט העני את ידו לפנים ונטל בעה"ב מתוכה, נמצא העני עקר ובעה"ב הניח שניהם עשו מעשה, מיהו ולא אחד מהן עשה מעשה כולו אלא מקצתו וקיימא לן שנים שעשו מלאכה פטורין לפיכך שניהם פטורין, הנה שתים לפטור אחד העני ואחד בעה"ב. ועוד קתני סיפא או שנתן בעה"ב חפץ לתוך ידו של עני והוציאו העני שניהם פטורין, נמצאו בעה"ב עקר בפנים והעני הניח מבחוץ לפיכך שניהם פטורין, הנה שתים אחרות, וכן נמצא בה: בבבא ד' פטורי כיוצא באילו, נמצאו שיתסרי בד' בבי, הסר מהם ד' ראשונים דפטור ומותר דלית בהן [מעשה] דלא חשיב להן נשתיירו י"ב. והיאך שנינו ד' בפנים וד' בחוץ שהן ח' בלבד. ושנינן פטורי כיוצא דאתי בהן לידי חיוב חטאת הוא חשיב התנא, אבל פטורי דלא אתי בהן לידי חיוב חטאת לא קתני. וזה פירושו פשט העני את ידו לפנים שיש בה חפץ שעקרו מרה"ר והכניסו לרה"י ולא הניחו וכיון שלא הניחו אין לו [לאו] אסור. ואילו הניחו היה חייב חטאת, וזהו פטור אבל אסור דאתי לידי חיוב חטאת. אבל בעה"ב שנטל חפץ מידו של עני אף ע"פ שעשה מעשה ואסיר מיהו לא אתי לידי חיוב חטאת לעולם, שאין לכן דרך כדי שעקר, כבר עקרו העני ולא נשאר לו מה לעשות יותר מכה שעשה, והמעשה שעשה הנחה איכא עקירה ליכא הלכך הוא פטור אבל אסיר. כיוצא בה בעה"ב שעקר חפץ מרה"י ונתנו לתוך ידו של עני והוציאו העני והניחו ברה"ר, בעה"ב שעקר מרה"י ואילו הוציאו והניחו ברה"ר היה חייב חטאת חשיב ליה, אבל העני שהניח דלא אפשר ליה לאיתחויבי כי האי גוונא חטאת לא קתני ליה, כללו של דבר העוקר אתי לידי חיוב חטאת אילו הניח שהנחה אחר עקירה היא, אבל המניח לא אתי לידי חיוב חטאת לעולם שכבר נעקר מקודם, ולא נשאר למניח מה לעשות, נמצאו בבבא ד' פטורי, ב' מהן יתכן שיבוא לידי חיוב חטאת וב' מהן לא, וכן בבבא דסיפא ד' כיוצא בהן. נמצאו בהני ד' בבי י"ב, ד' מנהון חייב חטאת, ד' מנהון פטור ומותר, וד' מנהון פטור ולא אתי בהו לידי חיוב חטאת. וד' מנהון אתי בהו לידי חיוב חטאת. ותו תנא ר' דאתי בהן חיוב חטאת, וד' פטורי דאתי בהן לידי חיוב חטאת קתני הני אחריני דפטור ומותר ופטורי דלא אתי בהו לידי חייב חטאת לא קתני. ועלתה השמועה יחיד שעשה חייב, שנים שעשו פטורין. ירושלמי מנין שהוצאה נקראת מלאכה שנאמר ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר וגו'. בעא מיניה רב מר' הטעינו חבירו אוכלין ומשקין ברה"י והוציאן לחוץ מהו: עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי וחייב או לא. א"ל חייב ואינו דומה לידו דמתניתין, שהגוף לתוכה ומוציא שניהם פטורים. מ"ט ידו לא ניחא בתר גופיה גרירה ומקום שגופו עומד שם ידו חשיבה, כי אם יעתק הגוף ידו נמשכת עמו, וכיון שהגוף בחוץ בכו כן היד בחוץ חשיבה, והנה לא עקר מרה"י. אבל בעת שהגוף בפנים גופו נייח ובעי עקירה, ואם נתעגד כאילו עקר והוציא חייב שנמצא כלו מעשה בידו, הוא עקר מבפנים והוא הוציא והניח. וכ"ש אם הוא משא כבד.

בבא דרישא. העני חייב ובעל הבית פטור ובעל הבית חייב והעני פטור דפטור מחטאת ומותר לכתחלה דהא לאו עקירה עבד ולא הנחה עבד ג)[שהאחר] הניחה בידו: **פטור אבל אסור.** פטור מחטאת אבל אסור מדבריהם לכתחלה: **צידת צבי וצידת נחש ומפיס מורסא.** כולהו בפ' ר"א אומר האורג בסיפיה והתם מפרש טעמייהו מנא ליה בהו דפטור ומותר: **מורסא.** קויסטור"א: **מפיס.** נוקב שמפתח ותצא הליחה: **כי איצטריכא ליה.** לאשמעינן דפטור ומותר בהנך דאית בהו מעשה כגון הני תלת ותו ליכא: **איכא טובא.** כגון הנך דבבא דרישא: **פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת.** *כגון עקירות שהן תחלת המלאכה דאיכא למגזר דילמא גמר לה אבל הנחות לא מצי למיתי לידי חיוב חטאת דהא ליכא עקירה גבי האי. ואארבע דקתני בכל חד תרתי לחיובא ועקירה דפטורא דתרתי נינהו פשט העני ידו מלאה לפנים הא חדא או שנתן לתוכה בע"ה וידו של עני היתה ריקנית הא תרתי וכן באידך. ורבותי' אומרים פשיטות יד לפנים ד) ה)[לגבי שניהם] בין מלאה בין ריקנית היא תחלת המעשה והיא הוא דקחשיב דהוו להו תרתי בעני ותרתי בבע"ה. כל חיוב ופטור במסכת שבת בחטאת קאי ובשוגג: **מעם הארץ בעשותה.** גבי חטאת כתיב: **הטעינו חבירו.** שהיה גופו ברה"י והטעינו חבירו דאיהו גופיה לא עקר מידי: **אוכלין ומשקין.** אורחא דמילתא נקט דבר הצריך לשבת ודרך בני אדם להתעסק בהן בשבת: **עקירת גופו.** שעקר את רגליו מן הבית לאחר שנטען: **ואינו דומה לידו.** הפשוטה לפנים וגופו לחוץ ונתן בע"ה לתוכה דפטר ביה תנא דמתני' אף לעני שהוציאה: **ידו לא נייח.** הלכך כי הוציאה לא עקר מידי ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה: **גופו נייח.** ע"ג קרקע והויא עקירה. ל"א ו) ידו בתר גופו גרירא ל"ג דיתירא היא:

כל

בבא דרישא [א]פטור ומותר לא קתני אלא בבא דסיפא דפטור אבל אסור קשיא מי איכ' בכולי שבת פטור ומותר והאמר שמואל [ב]כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהני תלת דפטור ומותר צידת צבי [ג]וצידת נחש ומפיס מורסא כי איצטריך ליה לשמואל פטורי דקא עביד מעשה פטורי דלא קא עביד מעשה איכא טובא מ"מ תרתי סרי הויין פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת קא חשיב דלא אתי בהו לידי חיוב חטאת לא קא חשיב שניהן פטורין והא אתעבידא מלאכה מבינייהו [ד]תניא ר' אומר [ו]מעם הארץ בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורין איתמר נמי א"ר חייא בר גמדא נזרקה מפי חבורה ואמרו בעשתה יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורין: בעי מיניה רב מרבי הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ מהו עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומיחייב או דילמא לא א"ל [ה]חייב ואינו דומה לידו (א) מאי טעמא גופו נייח ידו לא נייח

א"ל

בבא דרישא פטור ומותר. וא"ת והא קא עבר אלפני עור לא תתן מכשול ואפילו מיירי שהיה יכול ליטלו אפילו לא היה בידו דלא עבר משום לפני עור דמושיט כוס יין לנזיר מוקי לה בפ"ק דמס' עבודת כוכבים (דף ו:) דקאי בתרי עברי דנהרא *מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא שחייב להפרישו מאיסור ואפילו אי מיירי בנכרי דלא שייך לפני עור מיהו איסור דרבנן מיהא איכא כדתניא בשילהי פירקין (דף יט.) נותנין מזונות לנכרי בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו משמע דווקא כשהנכרי בחצר אבל אם עומד בחוץ ופושט ידו לפנים משמע דאסור ליתן להדיא ע"מ להוציא ויש לומר דמיירי בנכרי והחפץ של נכרי דאפילו מכניס ומוציא כל היום אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של בעל הבית א): **בר** מהני תלת. הקשה ר"ת הא איכא הא דתנן בפרק במה מדליקין (לקמן כט:) המכבה את הנר מפני שהוא מתירא כו' ואם בשביל החולה שיישן פטור ומוקי לה בחולה שיש בו סכנה וא"כ הוא פטור ומותר דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ותירץ דהא מלתא דפשיטא היא ולא איצטריך ליה לשמואל לאשמעי' כדמשני בסמוך דלא איצטריך ליה לאשמעי' פטורי דלא קעביד מעשה וצד נחש מיירי בדליכא סכנה שיוכל להנצל בענין אחר אלא משום צערא שרו ליה רבנן כמו במפיס מורסא וכן מוכח בריש פרק שמונה שרצים (שם קז:) דצד נחש לאו משום סכנה פטור דהא מוקי לה כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה וע"ק לר"י והא איכא הא דתני' בפ' במה אשה (שם סב.) ר"א פוטר בכובלת ובצלוחית של פלייטון והוא פטור ומותר דהא בברייתא אחרת קתני התם ר"א יוצאה אשה בכובלת לכתחלה ותירץ ר"י בשם ר' אברהם דלא חשיב שמואל אלא פטורים השנויין במשנה דצד צבי משנה היא בהאורג (שם ד' קז:) הצד נחש ומפיס מורסא משנה היא בעדיות (פ"ב מ"ה) ולספרים דגרסי בפ' במה אשה (שם ד' סב.) איידי דאמר ר"מ חייב חטאת א"ל איהו פטור אבל אסור פי' דר"א קאמר לר"מ לדבריך נמי לכל היותר לא יהא אלא פטור אבל אסור לפי גרסא זו אתי שפיר: **הצד** נחש. הקשה בה"ג דשמואל אדשמואל דהכא סבר שמואל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור כר"ש ומשום צערא דגופא שרי ובפ' כירה (לקמן מב.) אמרינן בדבר שאין מתכוין סבר לה כר"ש במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר"י ותירץ ר"ת דשמואל קאמר לר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור בהני תלת פטור ומותר כמו שמוכיח שמואל בסוף האורג (שם קז.) דודאי פטור ומותר קאמר *וליה לא ס"ל כר"ש ומיהו לדידן קי"ל כר"ש דרבה דהוי בתראה סבר כותיה בריש נוטל (שם קמב:) ז): **ומפיס** מורסא. בעדיות (פ"ב שם) תנן אם לעשות לה פה חייב ואם להוציא ממנה ליחה פטור וא"ת היכי מתחייב אפתיחת פה דמורסא הא אמרינן לקמן בפ' חבית (ד' קמו.) כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח ותירץ ר"ת דהאי נמי עשוי להכניס אויר ולהוציא ליחה: **פטורי** דאתי לידי חיוב חטאת. מה שפירש"י דעקירות קחשיב אינו נראה לר"י חדא דעקירה בלא הוצאה אינה אלא טלטול בעלמא ואין בה דרכא לחיוב חטאת כלל ועוד דלפי' הקונט' קחשיב לבע"ה ג' יציאות והכנסה אחת ולעני ג' הכנסות והוצאה אחת ועוד דלא חשיב תרתי לפטור דעני באחת ודעשיר באחת כדחשיב חיובא ברישא ומפרש ריב"א דאתי לידי חיוב חטאת היינו אותו שפושט את ידו ומכניסה או מוציאה דכוותה בבא דרישא חייב חטאת והכא פטור לפי שלא עשה כל המלאכה שחיסר ממנה מעט או עקירה או הנחה והביא ראייה מירושלמי דקאמר לא אתיא מתני' אלא פטור שנגד החיוב ומשום הכי לא חשיב אלא פטור של אותו שכנגדו חייב למעלה בבבא דרישא כגון פשט העני את ידו לפנים כו' וקתני העני חייב בבבא דסיפא כפשט העני את ידו לפנים וכו' וכן לבע"ה: **שניהם** פטורין והא איתעבידא מלאכה מבינייהו. אינו קאי אמתני' שהרי רישא דשניהם פטורין דהיינו פשט העני את ידו לפנים קבעי לקמן (ד' ד.) אלא קאי אמאי דקאמר פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת קחשיב אבל חטאת לית בהו אלא שניהן פטורין כדקתני מתני' ואמאי והא איתעבידא מלאכה מבינייהו ולא פריך שיתחייב הראשון דאין סברא דע"י השני שעשה הנחה וגמר המלאכה יתחייב הראשון אלא אשני קא פריך שיתחייב לפי שעל ידו נגמרה המלאכה: **בעשותה.** ככל הספרים גר' העושה את כולה ולא העושה מקצתה יחיד שעשה אותה חייב שנים שעשאוה פטורין פשטיה דקרא נראה דבעשותה קאי אנפש אבל הש"ס דריש ליה אמלאכה כלומר בעשות אותה וכולה מיירי בזה עוקר וזה מניח ואינו אלא כפל מלה וליכא למימר דב' שעשאוה מיירי כב' שעשאוה בבת אחת דבפרק המצניע (לקמן צג. ושם) משמע דלרבי תרי קראי לזה עוקר וזה מניח ולב' שעשו מלאכה בבת אחת ועוד דבאיתמר נמי דקאי אמתניתין נמי קאמר האי לישנא יחיד ועשה אותה וכו' אך קשה דבפרק המצניע (שם.) משמע דזה עוקר וזה מניח נפקא מנפש או מאחת והכא נפקא לה מבעשותה קשה לר"י מדמצרכינן קרא לפטור משמע דזה עוקר וזה מניח היה במשכן ובפרק המצניע (צ"ז שם.) נמי פוטר ר"ש זה אינו יכול וזה אינו יכול אע"פ שהיה במשכן כגון ב' שנושאין את הארון ובירושלמי פרק הזורק אהא דתנן שתי גזוזטראות ברשות הרבים כו' היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב אמר רב חמא בשם ר' מיישא ובלבד על ידי ב' ופריך בכל אתר אמרת ב' שעשאוה פטורין וכאן אמרת חייבין ומשני שכך היתה עבודת הלוים והשתא מה בכך שהיתה במשכן מ"מ הוי ליה לפטור מושיט כיון דשניהם עושין אותה ונראה לר"י דבמושיט אין זה עוקר וזה מניח אלא המושיט עשה עקירה והנחה ולא קשיא ליה בירושלמי אלא אמה שאינו מחייב מושיט אלא כשחבירו מקבל מידו אבל אם המושיט מניחו על רשות היחיד [אחר] פטור ובכל מקום על ידי חבירו פטור [טפי] כגון ב' שעשאוה וכאן אינו מתחייב אלא על ידי חבירו: **איתמר** נמי כו'. תימה דמייתי סייעתא משמעתא לברייתא ובפרק קמא דקדושין (ד' ו.) פריך יהודה ועוד לקרא וי"ל דנזרקה מפי חבורה דקאמר היינו חבורה של תנאים ור"י תירץ משום דברי' דלעיל לא מתניא בי ר' חייא ור' אושעיא ח): **עקירת** גופו כעקירת חפץ דמי או לא. נראה לר"י דהכי נמי מצי למיבעי לענין ט)הנחה כגון שהוציא חפץ לר"ה ועמד שם לפוש ולא הניחו ע"ג קרקע אם הנחת גופו הוה כהנחת חפץ או לא וממתני' דקתני או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ליכא למיפשט דאיכא לאוקמא שהניחו ע"ג קרקע וא"ת י)ולמאי לא פשיט ממתניתין (ד' יא:) דקתני לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה שמא ישכח ויצא ואי עקירת גופו לאו כעקירת חפץ דמי אמאי לא יצא כה הא לא מצי למיתי לידי איסור דאורייתא וי"ל דאפ"ה גזרו רבנן: **מאי** טעמא ידו לא נייח. נראה לר"י כלשון אחר דגרס ידו בתר גופו גרירא בעי עקירה ולמאי דגרס נמי ידו לא נייח מפרש ר"י דהיינו משום דבתר גופו גריר ורש"י פי' ידו לא נייח ע"ג קרקע משמע אפי' הוא וידו במקום אחד ונתן לו חבירו לתוך ידו והוציא פטור ואין נראה דבכל ענין שהטעינו חבירו בין על כתפו בין על ידו והוציא חייב דהא קתני או שנטל מתוכה והוציא חייב אלמא הנחת חפץ ביד בע"ה שהוא וידו ברשות אחת הויא הנחה מדמחייב העני שעקר מיד בע"ה וכיון דהויא הנחה כשעוקר גופו עם זה שבידו הרי עוקרו ממקום הנחה:

היה

עין משפט
נר מצוה

ג א מיי' פי"ג מהל' שבת הלכה ז טוש"ע או"ח סי' שמז:
ד ב מיי' שם הל' ח:

תוס' ישנים

א) א"נ י"ל דמ"מ לאיסור שבת פטור ומותר:

ב) ורשב"א פי' דהנחה פשיטא ליה ולפ"ה בעי על עקירה כדפריך לקמן דלמא הנחה לא בעי אבל עקירה בעי:

ג) ולרשב"א שמחלק בין עקירה להנחה לק"מ. ותקנ כמ"ש אך מ"מ קשה לי לפ"ה דיין דהוי הנחה אע"ג דלא נייח על גבי קרקע דפי' הוציא ידו מליאה לחוץ או לפנים יתחייב אלא ודאי משום בשידו זוקא כרשות אחרת לא הוי הנחה כדפרש"י [illegible] דבתר גופיה גרירא ולר"י דלא מחלק בין עקירה להנחה קשה לי דאמאי לא פשיט ממתניתין דעקירת גופו כעקירת חפץ כי היכי דהנחת חפץ ביד בעה"ב שהוא וידו ברשות א' הוי הנחה וה"נ בגופו הנחה [illegible] הקונטרס שם חילוק אבל בעקירות [illegible] דפי' הוי ידו כרשות שהוא שם לא הוי עקירה כיון דלא נח ע"ג קרקע:

א) בלשון מגומגם ואולי צ"ל שאין כאן דרך כדי לעקור מפני שכבר עקרו העני וכו'.